

Meten van koopkrachtontwikkeling

***Methoden en definities
Inkomen en bestedingen***

Wim Bos

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2006–2007	= 2006 tot en met 2007
2006/2007	= het gemiddelde over de jaren 2006 tot en met 2007
2006/'07	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz. beginnend in 2006 en eindigend in 2007
2004/'05–2006/'07	= boekjaar enz., 2004/'05 tot en met 2006/'07

In geval van afronding kan het voorkomen dat de totalen niet geheel overeenstemmen met de som der opgetelde getallen.

Verbeterde cijfers in de staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Prinses Beatrixlaan 428
2273 XZ Voorburg

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek - Facilitair bedrijf

Inlichtingen

Tel.: (088) 570 70 70
Fax: (070) 337 59 94
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax: (045) 570 62 68

Internet

www.cbs.nl

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen, 2007.
Verveelvoudiging is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.

Het meten van koopkrachtontwikkeling

1. Inleiding

Dit artikel bespreekt de wijze waarop de ontwikkeling van de koopkracht van het inkomen van huishoudens wordt vastgesteld. Paragraaf 2 gaat in op de vraag wat onder inkomen en koopkracht wordt verstaan. Vervolgens wordt in paragraaf 3 uit de doeken gedaan hoe de ontwikkeling van de koopkracht door het CBS wordt vastgesteld. In paragraaf 4 komt het onderscheid tussen dynamische en statische koopkrachtontwikkeling aan bod. De statistiek van de dynamische koopkrachtontwikkeling geeft ook informatie over het effect op de koopkracht als gevolg van specifieke gebeurtenissen (paragraaf 5).

Nadat in paragraaf 2 tot en met 5 uiteengezet is hoe het CBS koopkrachtmutaties vaststelt, komen in de erop volgende paragrafen enkele verwante onderwerpen aan de orde. Paragraaf 6 bespreekt hoe een tijdreeks van koopkrachtniveaus geïnterpreteerd moet worden. De relatie tussen het besteedbaar inkomen volgens de Inkomensstatistiek en het beschikbaar inkomen volgens de Nationale rekeningen komt in kort bestek in paragraaf 7 aan de orde. Een beknopte samenvatting staat tot besluit in paragraaf 8.

De bevindingen worden geïllustreerd met uitkomsten uit de periode 1990–2004.

2. Inkomen en koopkracht

Voor analyses op het gebied van de inkomensverdeling staat het besteedbare inkomen van het huishouden centraal. Het besteedbare inkomen is gelijk aan het bruto-inkomen verminderd met betaalde inkomensoverdrachten, premies en belasting. Het bruto-inkomen bestaat uit inkomen uit arbeid, eigen onderneming en vermogen en uit ontvangen uitkeringen en overdrachten. De uitkeringen omvatten onder meer de werkloosheids- en arbeidsongeschiktheidsuitkering, pensioen, de bijstandsuitkering en kinderbijslag. Ontvangen gebonden overdrachten bestaan onder meer uit huursubsidie en tegemoetkoming in de studiekosten. Inkomensoverdrachten beperken zich tot partneralimentatie. Het bruto-inkomen (en de premies) omvatten zowel de bijdragen van

werknemers en uitkeringsontvangers als die van werkgevers en uitkeringsinstanties.

Bijna driekwart van het bruto-inkomen wordt gevormd door inkomen uit arbeid. Van het bruto-inkomen wordt in totaal 41 procent afgedragen in de vorm van premies en belastingen.

Staat 1
Samenstelling van het besteedbare inkomen van particuliere huishoudens, 2004*

	Totaal bedrag	Bedrag per huishouden	Aandeel in bruto-inkomen
	<i>mln euro</i>	<i>1 000 euro</i>	%
1 Inkomen uit arbeid	247 956	35,5	73,8
2 Inkomen uit eigen onderneming	16 880	2,4	5,0
3 Inkomen uit vermogen	-6 748	-1,0	-2,0
4 Primair inkomen (1+2+3)	258 088	37,0	76,8
5 Uitkering inkomensverzekeringen	64 649	9,3	19,2
6 Uitkering sociale voorzieningen	10 429	1,5	3,1
7 Ontvangen gebonden overdrachten	2 174	0,3	0,6
8 Ontvangen inkomensoverdrachten	558	0,1	0,2
Onbekend inkomen	210	0,0	0,1
9 Bruto-inkomen (4+5+6+7+8+onb.)	336 107	48,2	100,0
10 Betaalde inkomensoverdrachten	551	0,1	0,2
11 Premie inkomensverzekering	72 443	10,4	21,6
12 Premie ziektekostenverzekering	35 686	5,1	10,6
13 Belasting op inkomen en vermogen	28 839	4,1	8,6
14 Besteedbaar inkomen (9-10-11-12-13)	198 588	28,5	59,1

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

In 2004 bedroeg het totale besteedbare inkomen 198 588 mln euro. Per huishouden was dit 28 500 euro. Het gemiddeld bedrag verschilt sterk per huishoudentype. Zo bedroeg het gemiddeld besteedbare inkomen van alleenstaanden 16 700 euro, terwijl dit van meerpersoonshuishoudens met 34 500 euro ruim dubbel zo

Staat 2
(Gestandaardiseerd) besteedbaar inkomen van particuliere huishoudens, 2004*

	Huishoudens	Personen	Personen per huishouden	Equivalentie factor per huishouden	Besteedbaar inkomen		Koopkracht ¹⁾	
					totaal	per huishouden	per huishouden	per persoon
	<i>x 1 000</i>				<i>mln euro</i>	<i>1 000 euro</i>		
Totaal	6 976	15 932	2,3	1,41	198 588	28,5	19,9	20,3
Eenpersoonshuishouden	2 358	2 358	1,0	1,00	39 422	16,7	16,7	16,7
Meerpersoonshuishouden	4 618	13 574	2,9	1,62	159 166	34,5	21,5	21,0
(Echt)paar	3 967	11 661	2,9	1,62	140 469	35,4	22,1	21,4
zonder kinderen	2 001	4 001	2,0	1,37	64 136	32,1	23,4	23,4
uitsluitend minderj. kind.	1 344	5 292	3,9	1,86	47 580	35,4	19,1	18,9
minstens één meerderj. kind	623	2 367	3,8	1,91	28 752	46,2	24,3	23,9
Eenoudergezin	438	1 106	2,5	1,47	10 538	24,1	16,4	16,0
uitsluitend minderj. kind.	246	635	2,6	1,44	4 651	18,9	13,2	13,0
minstens één meerderj. kind	192	471	2,5	1,51	5 887	30,6	20,5	20,1
Overig meerpersoonshuishouden	213	807	3,8	1,85	8 160	38,3	20,6	20,5

¹⁾ Bij de bepaling van de gemiddelde koopkracht per persoon, tellen alle personen in een meerpersoonshuishouden afzonderlijk mee. Door deze andere weging verschilt het gemiddelde per persoon van het gemiddelde per huishouden.

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

hoog was. Daar staat tegenover dat bij deze laatste groep gemiddeld 2,9 personen van het huishoudensinkomen moesten rondkomen. Om de inkomenspositie van verschillende huishoudens vergelijkbaar te maken wordt het besteedbare huishoudensinkomen daarom gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van het huishouden. Het resultaat van deze correctie noemen we gestandaardiseerd inkomen of kortweg koopkracht. Koopkracht kan gezien worden als een maatstaf voor de welvaartspositie¹⁾ van huishoudens en de personen die daartoe behoren.

Bij het bepalen van de koopkracht van het inkomen wordt rekening gehouden met schaalvoordelen die het gevolg zijn van het voeren van een gemeenschappelijke huishouding. Een tweepersoonshuishouden heeft daardoor niet een twee keer zo hoog inkomen nodig als een alleenstaande om een vergelijkbare koopkracht te hebben. Om het inkomen van verschillende huishoudentypen vergelijkbaar te maken wordt het inkomen gedeeld door een equivalentiefactor. Hierbij is de CBS-equivalentieschaal gebruikt, waarbij het eenpersoonshuishouden als standaardhuishouden is gekozen. Voor deze huishoudens is de factor gelijk aan 1. Afhankelijk van het aantal volwassenen en minderjarige kinderen wordt voor elke extra volwassene 0,19 tot 0,37 en voor elk extra minderjarig kind 0,15 tot 0,33 aan deze factor toegevoegd. Voor een echtpaar, bijvoorbeeld, bedraagt de equivalentiefactor 1,37.

In 2004 bedroeg de gemiddelde equivalentiefactor van meerpersoonshuishoudens 1,62. Terwijl het inkomen van meerpersoonshuishoudens voor standaardisatie ruim twee keer zo hoog was als dat van alleenstaanden, is dit na standaardisatie nog maar ruim een kwart hoger.

Onder de veronderstelling dat alle personen in een huishouden in gelijke mate profiteren van het inkomen, wordt koopkracht ook gebruikt als maatstaf van welvaart van personen. De koopkracht kan dus als een gemiddelde over huishoudens of personen berekend worden.

3. Koopkrachtontwikkeling

De koopkrachtmutatie is de procentuele verandering van de koopkracht tussen twee jaren. Hierbij is de koopkracht met behulp van het Consumentenprijsindexcijfer gecorrigeerd voor inflatie. Op individueel²⁾ niveau is de koopkrachtmutatie eenduidig vast te stellen.³⁾ Op groepsniveau kan een onderscheid gemaakt worden tussen de zogenaamde micro- en macrobenadering.

In de microbenadering wordt per individu de koopkrachtontwikkeling vastgesteld, waarna een *doorsnee van de individuele mutaties* wordt bepaald. Hierbij krijgen alle mutaties een gelijk gewicht: mutaties van lage en hoge inkomens wegen dus even zwaar. De groep waarvoor de koopkrachtmutatie berekend wordt, bestaat in beide jaren uit precies dezelfde groep individuen: voor personen die in één van de jaren niet tot de onderzoekspopulatie behoren kan immers geen koopkrachtmutatie berekend worden.

De macrobenadering houdt in dat de koopkrachtontwikkeling wordt bepaald als de *mutatie van de gemiddelde koopkracht van een groep*. De macrobenadering heeft het nadeel, dat de mutatie van een hoog inkomen zwaarder in het eindresultaat weegt dan die van een laag inkomen. De mutatie van de gemiddelde koopkracht is immers ook te schrijven als het gemiddelde van de individuele mutaties gewogen met de koopkracht van het basisjaar. Hier komt bij, dat de mutatie van de gemiddelde koopkracht ook het effect van structuurverschuivingen omvat, indien de groep waarvoor de koopkrachtmutatie berekend wordt, door in- en uitstroom van personen van samenstelling verandert. Zo krijgt de gemiddelde koopkracht van een groep bijvoorbeeld een negatieve impuls, als er personen met een relatief hoge koopkracht uitstromen en/of er personen met een relatief lage koopkracht instromen.

In schema 1 is een en ander aan de hand van een rekenvoorbeeld geïllustreerd. Voor persoon A, B en C kan de individuele koopkrachtmutatie eenvoudig bepaald worden (resp. -1, 1 en 6 procent). Persoon D en E behoren slechts in één van beide jaren tot de groep waarvoor de doorsnee koopkrachtmutatie bepaald wordt.

In de microbenadering wordt de doorsnee koopkrachtmutatie uitsluitend berekend over de personen, die in beide jaren tot de onderzoekspopulatie behoren. Elke persoon weegt daarbij even zwaar mee. In dit voorbeeld bedraagt de mediaan van koopkrachtmutaties dus 1 procent, terwijl de gemiddelde koopkrachtmutatie 2 procent is. Bij de macrobenadering wordt de gemiddelde koopkracht en vervolgens de mutatie hiervan tussen beide jaren bepaald. In dit rekenvoorbeeld komt dit uit op 0 procent (3 procent, indien D en E buiten beschouwing gelaten zouden worden).

Schema 1
Bepaling koopkrachtmutatie via micro- en macrobenadering (rekenvoorbeeld, 5 personen A t/m E)

	A	B	C	D ¹⁾	E ²⁾	Microbenadering (A t/m C)		Macrobenadering	
						mediaan	gemiddeld	A t/m C	A t/m E
<i>koopkracht, euro</i>									
jaar 1	30 000	30 000	60 000	32 000	.	.	.	40 000	38 000
jaar 2	29 700	30 300	63 600	.	28 400	.	.	41 200	38 000
<i>koopkrachtmutatie, %</i>									
jaar 1/2	-1,0	1,0	6,0	.	.	1,0	2,0	3,0	0,0

¹⁾ Persoon D is in jaar 2 overleden of geëmigreerd (of bij subgroepen: in jaar 2 in andere subgroep terechtgekomen).

²⁾ Persoon E is in jaar 2 geboren of geëmigreerd (of bij subgroepen: in jaar 2 van andere subgroep overgekomen).

Ook de werkelijkheid laat grote verschillen in uitkomsten zien tussen de micro- en macrobenadering. Als voorbeeld dient hier de jaarlijkse koopkrachtontwikkeling in de periode 2000–2004 voor de totale bevolking in particuliere huishoudens. In deze periode lag het verschil tussen de mediaan van de individuele mutaties en de mutatie van de gemiddelde koopkracht tussen 0,4 en 2,2 procentpunt.⁴⁾

Staat 3
Koopkracht(ontwikkeling), 2000–2004

	Personen	Koopkracht, gemiddeld per persoon (prijzen van 2000)	Koopkrachtontwikkeling ¹⁾		
			microbenadering ²⁾		macrobenadering ³⁾
			mediaan	gemiddelde	
	x 1 000	1 000 euro	%		
2000*	15 650	18,0			
2001	15 785	18,8	5,0	9,6	4,6
2002	15 864	18,8	1,6	3,8	-0,3
2003	15 905	18,4	0,1	1,8	-2,0
2004*	15 932	18,3	0,3	2,5	-0,6

¹⁾ Mutatie ten opzichte van voorafgaande jaar.

²⁾ Mediaan respectievelijk gemiddelde van individuele koopkrachtmutaties.

³⁾ Mutatie van de gemiddelde koopkracht (op basis van niet afgeronde resultaten).

Bron: CBS (inkomensstatistiek).

Voor de presentatie van de koopkrachtontwikkeling van bevolkingsgroepen heeft het CBS gekozen voor de microbenadering, omdat:

1. Deze benadering uitgaat van de koopkrachtontwikkeling op individueel niveau;

- De mutatie van elk individu een gelijk gewicht heeft (dus niet afhankelijk van de hoogte van het inkomen in het basisjaar);
- Alleen personen die in beide onderzoeksjaren tot de populatie behoren, in beschouwing genomen worden; de koopkrachtontwikkeling wordt dus niet beïnvloed door de koopkracht van de in- en uitstroom uit de bevolking;
- Alleen op basis van individuele koopkrachtmutaties inzicht verkregen wordt in de spreiding hiervan binnen groepen.

Bij het bepalen van de koopkrachtmutatie van een groep verdient de mediaan (de middelste van de naar grootte gerangschikte koopkrachtmutaties van personen) de voorkeur boven een gemiddelde hiervan. Met de keus van de mediaan wordt bereikt, dat positieve en negatieve uitschieters nauwelijks invloed hebben op de uitkomst. Om die reden publiceert het CBS de mediaan van de mutaties. Doorgaans worden deze cijfers aangevuld met gegevens omtrent de spreiding van de mutaties.

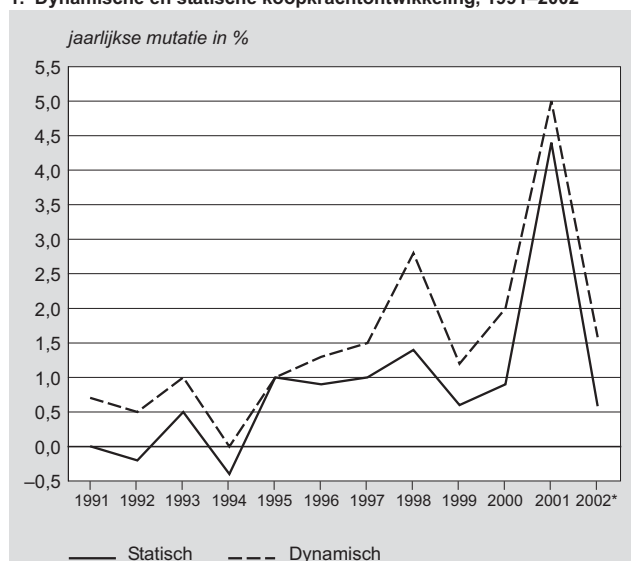
4. Dynamische en statische koopkrachtontwikkeling

Koopkrachtveranderingen kunnen betrekking hebben op de feitelijke, waargenomen koopkracht of op de koopkracht die het resultaat is van een doorrekening van veranderingen in de premie- en belastingwetgeving en in de prijzen.

De *dynamische koopkrachtontwikkeling* betreft de koopkrachtontwikkeling zoals individuen die feitelijk ondergaan. Deze kan eenvoudig bepaald worden op grond van de waargenomen koopkracht van een individu van twee (opvolgende of uiteenliggende) jaren. De koopkracht van het inkomen kan door allerlei oorzaken veranderen. De hoogte van het inkomen is onder meer afhankelijk van een algemene loonsverhoging, promotie, het aanvaarden van (ander) werk, het verliezen van werk en pensionering. Een wijziging in de samenstelling van het huishouden (er wordt een kind geboren, een kind gaat het huis uit, partners scheiden, enz.) leidt eveneens tot een verandering in de koopkracht. Daarnaast wordt de koopkracht door de prijsontwikkeling beïnvloed.

De *statische koopkrachtontwikkeling* is vastgesteld als de koopkrachtontwikkeling zoals individuen die zouden ondervinden onder de veronderstelling dat hun persoonlijke omstandigheden gelijk blijven. Deze statische koopkrachtverandering vormt de uitkomst van een berekening waarbij alleen inkomensveranderingen als gevolg van algemene prijsontwikkelingen en veranderingen in de regelgeving zijn meegenomen. Zo is bijvoorbeeld wel de stijging

1. Dynamische en statische koopkrachtontwikkeling, 1991–2002

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

van de CAO-lonen in het cijfer opgenomen, maar niet de inkomensmutatie als gevolg van periodieke verhogingen.⁵⁾

Beide indicatoren hebben hun eigen betekenis. Zo geeft de statische koopkrachtontwikkeling aan in welke mate de onderscheiden bevolkingsgroepen geprofiteerd hebben van onder meer prijsontwikkelingen en belastingmaatregelen. Daarboven biedt de dynamische koopkrachtontwikkeling inzicht in hoe de inkomenssituatie van diverse groepen feitelijk veranderd is, doordat zij een (nieuwe) baan gevonden hebben, met pensioen gegaan zijn, zelfstandig zijn gaan wonen etc. Het spreekt voor zich, dat de spreiding in de dynamische koopkrachtmutaties aanzienlijk groter is dan in de statische koopkrachtmutaties. Voor groepen die weinig inkomensdynamiek kennen zoals bijvoorbeeld gepensioneerden, liggen de dynamische en statische koopkrachtmutatie dicht bij elkaar. Daarentegen hebben bijvoorbeeld jongeren die beginnen op de arbeidsmarkt, in een langere levensfase uitzicht op een stijging in de koopkracht die ver boven de statische ontwikkeling uitgaat. Vooral in perioden dat de economie opbloeit, weten veel mensen hun inkomenspositie te verbeteren.

5. Koopkrachtverandering bij bepaalde gebeurtenissen

Bij het beschrijven van de dynamische koopkrachtontwikkeling van personen kunnen deze naar kenmerken van het eerste en tweede jaar ingedeeld worden. Dit betekent dat de gevolgen voor de koopkracht bepaald kan worden van gebeurtenissen als verandering van huishoudenssamenstelling, verandering van arbeidsmarktpositie etc.

Voor het vaststellen van de koopkrachtontwikkeling 2003–2004, bijvoorbeeld, kan bij personen die in 2003 alleenstaand waren, een onderscheid gemaakt worden naar het huishoudentype waartoe zij in 2004 behoorden. Zo waren bijna negen van de tien van hen in beide jaren alleenstaande: van deze groep bedroeg de koopkrachtontwikkeling –0,1 procent. Bij een overgang naar een tweepersoonshuishouden (bijvoorbeeld door te gaan samenwonen met een partner) steeg de koopkracht tussen 2003 en 2004 met 37 procent. Voor alle personen die in 2003 alleenstaand waren

Staat 4
Koopkrachtontwikkeling van personen naar omvang van het huishouden, 2003–2004*

	Situatie in 2004*					
	Totaal	Aantal huishoudensleden				
		1	2	3	4	5 en meer
	<i>aandeel in de bevolking¹⁾ (%)</i>					
Situatie in 2003						
Totaal	100	15	29	16	24	15
1 persoon	100	89	8	2	1	0
2 personen	100	4	90	5	1	0
3 personen	100	2	9	77	10	1
4 personen	100	1	2	6	86	4
5 en meer personen	100	2	1	1	6	90
	<i>mediaan koopkrachtmutatie (%)</i>					
Totaal	0,3	–0,3	–0,2	0,2	1,5	2,2
1 persoon	0,1	–0,1	37,0	24,9	17,0	13,4
2 personen	–0,4	–21,5	–0,1	–14,5	3,9	6,9
3 personen	–0,2	–32,8	–10,3	0,8	–8,2	–0,7
4 personen	1,5	–35,4	–17,6	–4,8	2,0	–4,8
5 en meer personen	2,1	–40,6	–25,9	–15,4	–4,5	2,5

¹⁾ De bevolking die zowel in 2003 als in 2004 tot de onderzoekspopulatie behoorde, d.w.z. exclusief personen die in deze periode, geboren, overleden of gemigreerd zijn, of in een instelling, inrichting of thuis verbleven.

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

(ongeacht hun positie in 2004), bedroeg de koopkrachtmutatie 0,1 procent.

Bij de interpretatie van deze uitkomsten moet bedacht worden, dat in een jaar diverse gebeurtenissen naast elkaar kunnen plaatsvinden. Zo zal bijvoorbeeld een deel van de personen die zowel in 2003 als 2004 alleenstaande waren, met pensioen gegaan zijn. Ook het moment waarop een gebeurtenis geschiedt, is van invloed is op het jaarinkomen. Zo maakt het voor de hoogte van koopkrachtontwikkeling veel uit of een overgang van bijvoorbeeld bijstand naar werk vroeg of laat in het jaar plaatsvindt. In principe kan het koopkrachteffect van een bepaalde gebeurtenis geïsoleerd worden door alleen die personen te selecteren, van wie de overige omstandigheden gelijk gebleven zijn en de koopkrachtmutatie te bepalen als de ontwikkeling van de koopkracht tussen het jaar voorafgaand aan en volgend op het jaar dat de gebeurtenis zich voordeed.

6. Interpretatie van een reeks van koopkrachtcijfers

In het voorgaande is uiteengezet dat aan het vaststellen van de koopkrachtontwikkeling als de mutatie van de gemiddelde koopkracht bezwaren kleven. In deze paragraaf wordt toegelicht hoe een cijferreeks van de gemiddelde koopkracht geïnterpreteerd moet worden.

De koopkracht (gemeten in prijzen van 2000) van personen die alleenstaand waren, bedroeg in 2003 15 200 euro, een jaar later was dit 15 000 euro. Hieruit kan dus niet geconcludeerd worden dat alleenstaanden er -0,8 procent in koopkracht op achteruit gegaan zijn. Immers van degenen die in 2003 alleenstaand waren, is een deel uitgestroomd naar andere groepen, terwijl er ook een instroom van nieuwe alleenstaanden was. Wel kan op basis van de standcijfers geconcludeerd worden dat de *gemiddelde koopkracht* van alleenstaanden in 2004 ten opzichte van die van alleenstaanden in 2003, verslechterd is. Alleenstaanden in 2004 hadden dus -0,8 procent minder te besteden dan alleenstaanden in 2003.

Vergelijking van standcijfers zegt dus iets over de ontwikkeling van de koopkrachtpositie van een bepaalde categorie personen. Er wordt een antwoord gegeven op de vraag of degenen die nu tot de categorie alleenstaanden, bijstandsontvangers, ouderen etc. behoren, een lager of hoger inkomen hebben dan dezelfde categorie (maar niet noodzakelijkerwijs bestaande uit precies dezelfde individuen) in het verleden had.

Staat 5
Koopkracht van personen naar huishoudensomvang, 2000*-2004*

	2000*	2001	2002	2003	2004*
--	-------	------	------	------	-------

koopkracht per persoon, 1 000 euro (prijzen van 2000)

Totaal	18,0	18,8	18,8	18,4	18,3
w.v.					
1 persoon	14,6	15,4	15,4	15,2	15,0
2 personen	19,9	20,7	20,8	20,5	20,4
3 personen	18,8	19,8	19,7	19,5	19,3
4 personen	18,0	18,7	18,6	18,0	17,9
5 en meer personen	16,8	17,7	17,3	17,0	16,8

verschil t.o.v. voorafgaand jaar in %¹⁾

Totaal		4,6	-0,3	-2,0	-0,6
w.v.					
1 persoon		5,5	0,3	-1,8	-0,8
2 personen		4,3	0,6	-1,7	-0,6
3 personen		5,5	-0,5	-1,3	-0,8
4 personen		3,7	-0,6	-3,4	-0,1
5 en meer personen		5,0	-2,1	-1,7	-1,1

¹⁾ Mutatie van de gemiddelde koopkracht (macrobenadering, op basis van niet afgeronde resultaten).

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

7. Relatie tussen besteedbaar en beschikbaar inkomen

In de voorgaande paragrafen stond het besteedbaar inkomen en het hiervan afgeleide koopkrachtbegrip centraal. Daarnaast publiceert het CBS ook uitkomsten over (de reële ontwikkeling van) het beschikbaar inkomen van de sector huishoudens. In deze paragraaf wordt de relatie tussen het besteedbare inkomen uit de Inkomensstatistiek en het beschikbare inkomen uit de Nationale rekeningen kort toegelicht.

Het beschikbaar inkomen was in de jaren 2000-2004 ruim 15 procent hoger dan het besteedbaar inkomen. Dit verschil tussen het besteedbaar en beschikbaar inkomen is toe te schrijven aan verschillen in definitie, populatie en waarneming. Zo worden bijvoorbeeld premies particuliere ziektekostenverzekering wel van het besteedbaar, maar niet van het beschikbaar inkomen afgetrokken. Verder ontbreekt in de gepubliceerde cijfers van het besteedbaar inkomen onder meer het inkomen van de bevolking in instellingen, inrichtingen en tehuizen, maar is dit wel in het beschikbaar inkomen opgenomen. Waarnemingsverschillen ontstaan onder meer door het gebruik van verschillende bronnen en methoden.

De verschillen in definitie en populatie vloeien voort uit het verschil in opzet van de Inkomensstatistiek en de Nationale rekeningen. Zo ligt het accent bij de Inkomensstatistiek enerzijds op de verdeling van het inkomen tussen (groepen van) huishoudens of personen en anderzijds op het in kaart brengen van verschillen in koopkrachtontwikkeling tussen bevolkingsgroepen. Het gehanteerde begrip van besteedbaar inkomen en koopkracht staat daarbij borg voor een goede vergelijkbaarheid van de inkomenspositie.⁶⁾ Daarentegen wordt in de Nationale rekeningen beoogt het inkomen van de sector huishoudens als geheel en daarmee onder meer het aandeel van deze sector in het beschikbaar nationaal inkomen vast te stellen. Het hierbij gebruikte begrip van beschikbaar inkomen is daarbij afgestemd op de definities van andere begrippen in het rekeningstelsel, zoals de consumptieve bestedingen en de be- of ontsparing van huishoudens als saldo van inkomen en bestedingen.

Staat 6
Besteedbaar en beschikbaar inkomen, 2000-2004

	Besteedbaar inkomen (IS)	Beschikbaar inkomen (NR)	Besteedbaar inkomen (IS)	Beschikbaar inkomen (NR)
	<i>mln euro</i>		<i>reële mutatie in %</i>	
2000	171 667	205 198		
2001	188 792	226 407	5,6	5,9
2002	196 000	231 535	0,5	-0,9
2003	196 829	230 907	-1,7	-2,2
2004*	198 588	233 064	-0,3	-0,2

Bron: CBS (Inkomensstatistiek (IS) en Nationale rekeningen (NR)).

Ontwikkelingen van het beschikbaar inkomen worden doorgaans als reële⁷⁾ mutatie van de totale som gepubliceerd. Deze mutatie wordt mede bepaald door de ontwikkeling van het aantal huishoudens en personen. De bovengenoemde verschillen tussen het besteedbaar en beschikbaar inkomen leiden er toe, dat de ontwikkeling van beide bedragen uiteenlopen kan.

8. Samenvatting

In deze notitie zijn diverse uitkomsten met betrekking tot de inkomens- en koopkrachtontwikkeling opgenomen. Hiervan staan twee uitkomsten centraal in publicaties van het CBS. Op nationaal niveau betreft dit de ontwikkeling van het beschikbaar inkomen van de sector huishoudens. Dit gegeven is afkomstig uit de Nationale rekeningen. Meer gedetailleerde informatie publiceert het

CBS over de (verdeling van) koopkrachtmutaties van afzonderlijke bevolkingsgroepen. De koopkracht, als maatstaf van de welvaart die een individu ondervindt, is gebaseerd op het besteedbaar inkomen van het huishouden waartoe hij behoort. De Inkomensstatistiek is de bron van deze informatie. Voor de presentatie van de koopkrachtontwikkeling van een bevolkingsgroep heeft het CBS gekozen voor de zogenaamde microbenadering: de koopkrachtontwikkeling is vastgesteld als de mediaan van de koopkrachtmutatie van de personen uit een groep.

Staat 7
Reële mutatie in inkomen en koopkracht, 2001–2004

	2001	2002	2003	2004*
	%			
1. Beschikbaar inkomen, som (NR)	5,9	-0,9	-2,2	-0,2
(+) Verschillen in definitie, populatie en waarneming	-0,3	1,4	0,5	-0,1
2. Besteedbaar inkomen, som (IS)	5,6	0,5	-1,7	-0,3
(+) Standaardisatie van het inkomen	-0,1	-0,3	-0,1	-0,1
3. Gestandaardiseerd inkomen, som	5,5	0,2	-1,8	-0,4
(+) Van som naar gemiddelde per persoon	-0,9	-0,5	-0,3	-0,2
4. Gemiddelde koopkracht per persoon	4,6	-0,3	-2,0	-0,6
(+) Van macro- naar microbenadering	5,1	4,1	3,9	3,1
5. Gemiddelde van koopkrachtmutaties	9,6	3,8	1,8	2,5
(+) Van gemiddelde naar mediaan	-4,6	-2,2	-1,7	-2,2
6. Mediaan van koopkrachtmutaties	5,0	1,6	0,1	0,3

Bron: CBS (Inkomensstatistiek (IS) en Nationale rekeningen (NR)).

Literatuur

Bos, W. (1995). *Vergelijking tussen Inkomensstatistiek en Nationale rekeningen, 1988–1991*. Sociaal-economische maandstatistiek 1995-3, CBS, blz. 19–22.

Bos, W. (2006). *Inkomensdynamiek 2001–2004**. Sociaal-economische Trends, CBS, 2e kwartaal 2006, blz. 28–33.

Bruinooge, G. en P.L.J. van de Donk (1993). *Inkomen per definitie*. Supplement bij de sociaal-economische maandstatistiek 1993-5, CBS, blz. 41–49.

CBS (1998). *Statische koopkrachtontwikkeling 1977–1997*. Sociaal-economische maandstatistiek 1998-8, CBS, blz. 45–49.

CBS (2004). *Equivalentiefactoren 1995–2000*.

CPB (2005). *Centraal Economisch Plan 2005*, SDU Uitgevers, Den Haag.

Van Dijk, H.P. en J. Ramaker (2006). *Reëel beschikbaar inkomen vier jaar achtereen gedaald*. CBS Webmagazine 14 augustus 2006.

De Kleijn, J.P. (1993a). *Componenten van koopkrachtmutaties*. Supplement bij de Sociaal-economische maandstatistiek 1993-1, CBS, blz. 25–36.

De Kleijn, J.P. (1993b). *Dynamische en statische koopkrachtmutaties vergeleken*. Supplement bij de Sociaal-economische maandstatistiek 1993-3, CBS, blz. 15–19.

Van de Stadt, H. et. al. (1986). *Koopkracht in kaart gebracht. Een statistiek van de inkomensdynamiek*. Statistische Onderzoekingen M28, CBS.

Wielsma, P.H. (1993). *Van verbruik naar bestedingen; de uitgaven van huishoudens opnieuw gedefinieerd*. Supplement bij de sociaal-economische maandstatistiek 1993-5, CBS, blz. 50–62.

Noten in de tekst

- ¹⁾ Voor zover de welvaart voortvloeit uit het inkomen. Vermogen draagt uiteraard eveneens bij tot de materiële welvaart van huishoudens en personen.
- ²⁾ Als teleenheid voor de bepaling van koopkrachtontwikkeling wordt uitsluitend de persoon en niet het huishouden gebruikt. Huishoudens zijn immers geen vaste entiteit, doordat zij van samenstelling veranderen als gevolg van geboorte, sterfte, scheiden etc. In paragraaf 1 is aangegeven dat de koopkracht van een persoon wordt ontleend aan het huishouden waarvan hij of zij in het betreffende jaar deel uitmaakt.
- ³⁾ Een aantal waarnemingen wordt bij het vaststellen van de individuele koopkrachtmutaties buiten beschouwing gelaten. Het gaat hier om de koopkrachtmutaties van personen in huishoudens waarvan het besteedbaar inkomen in een van beide jaren beneden een drempelwaarde ligt of zelfs negatief is.
- ⁴⁾ In deze periode is mediaan van de koopkrachtmutaties voor elk jaar kleiner dan de gemiddelde koopkrachtmutatie en groter dan de mutatie van de gemiddelde koopkracht. Deze onderlinge verhoudingen kunnen voor andere jaren anders luiden en zijn afhankelijk van de verdeling van koopkrachtmutaties, eventuele samenhang daarvan met hoogte van de koopkracht en het verschil in koopkracht van de in- en uitstroom uit de populatie.
- ⁵⁾ De statische koopkrachtontwikkeling vinden we ook terug in de koopkrachtoverzichten die jaarlijks door het Centraal Planbureau worden gepubliceerd (zie bijvoorbeeld CPB, 2005). In deze 'koopkrachtplaatjes' worden statische koopkrachtontwikkelingen getoond voor fictieve standaardhuishoudens (zoals Jan Modaal) en voor werkelijk bestaande groepen in de bevolking.
- ⁶⁾ De definities van besteedbaar inkomen en van bestedingen zoals deze in het Budgetonderzoek wordt toegepast, zijn op elkaar afgestemd; de Consumentenprijsindex sluit hier conceptueel op aan.
- ⁷⁾ Een reële mutatie houdt in, dat de mutatie gecorrigeerd is voor de prijsontwikkeling.